

Dr Lejla Terzić

OSNOVI EKONOMIJE

Brčko, 2019.

UNIVERZITET U ISTOČNOM SARAJEVU
EKONOMSKI FAKULTET BRČKO

OSNOVI EKONOMIJE

Prvo izdanje

Dr Lejla Terzić

Docent Ekonomskog fakulteta Brčko

Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Brčko, 2019. godine

Dr Lejla Terzić, docent,
Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet Brčko

Naslov: OSNOVI EKONOMIJE

Izdavač: Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet Brčko

Za izdavača: Prof.dr Srđan Lalić, dekan

Recenzenti:

Dr Hamid Alibašić, redovni profesor, Univerzitet u Istočnom Sarajevu,
Ekonomski fakultet Brčko

Dr Goran Popović, redovni profesor, Univerzitet u Banja Luci,
Ekonomski fakultet Banja Luka

Tehnički urednik: Autorica

Dizajn korica: Mirza Terzić

Godina: 2019.

Štampa: Copy Centre, Brčko

Za štampariju: Igor Jeremić

Tiraž: 100 primjeraka

© 2019.

Sva prava su zadržana. Nijedan dio ove knjige ne može se reprodukovati ni smjestiti u sistem za pretraživanje ili transmitovanje u bilo kojem obliku, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne pismene dozvole autora.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

330(075.8)

ТЕРЗИЋ, Лејла, 1982-

Osnovi ekonomije / Lejla Terzić. - 1. izd. - Brčko [Distrikt] :
Ekonomski fakultet, 2019 (Brčko : Copy Centre). - XVIII, 356 стр. :
граф. прикази, табеле ; 25 cm

Тираж 100. - Биљешке о ауторици: стр. IX. - Напомене и
библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 351-356.

ISBN 978-99938-95-37-4
COBISS.RS-ID 8252184

PREDGOVOR

Dvadeset prvi vijek svjedoči o spektakularnoj promjeni životnog standarda stanovništva većeg dijela svijeta, posebno bogatih zemalja Sjeverne Amerike, Zapadne Evrope i Istočne Azije. Tokom posljednje četvrtine prošlog vijeka, stavovi i ekonomske institucije drastično su se promijenili. Mnoge su zemlje odbacile socijalizam i kolektivističke pristupe, te prihvatile tržišne sisteme. Snažan ekonomski rast i razvoj je zabilježen u različitim zemljama. Mnoge zemlje, na svjetskoj sceni, postale su međusobno povezanije od kada informaciono - komunikacione tehnologije utiču na kreiranje globalnih konkurentnih tržišta. Zemljama u razvoju potrebni su razumijevanje i podrška institucija tržišne ekonomije ukoliko žele dostići životne standarde razvijenih zemalja. U isto vrijeme, prisutna je rastuća zabrinutost oko očuvanja prirodnih resursa i kulturne baštine.

Ekonomija kao nauka se neprestano rađa zbog najnovijih razmišljanja ekonomskih teoretičara, kao i savremenih ekonomskih problema s kojim se suočavaju sve zemlje svijeta. Takođe, ekonomija kao višedimenzionalna nauka je povezana s ekonomskim procesima koje obavljaju ljudi sa svojim znanjem i vještinama nastojeći da sebi osiguraju bolje uslove života. U kompleksnom sistemu privređivanja, kao što je razvijena tržišna privreda, ne može se odgovoriti na pitanja ekonomskih procesa bez primjene odgovarajućih naučnih saznanja. Razlog svemu navedenom je činjenica da su svakom pojedincu i privredi u cjelini, ekonomske zagonetke i nepoznati ekonomski zakoni, kao i međusobna povezanost ekonomskih pojava i procesa, neophodni za izvršavanje izbora u korišćenju oskudnih prirodnih resursa i mogućnost njihove efikasne upotrebe.

U knjizi Osnovi ekonomije su prikazana najvažnija poglavlja i podpoglavlja čiji sadržaj prikazuje ključne preduslove za uspješno razumijevanje ekonomije. Nadalje, edukativne i metodičke vrijednosti knjige potvrđuju se i kroz sistematičnost obrade pojedinih područja ekonomije, preglednost pojedinih poglavlja i sadržaja, putem kojih se studenti uvode u ekonomiju. Sve navedeno treba omogućiti studentima, ali i ostalim zainteresovanim čitaocima da se upoznaju s razvojem

ekonomske misli, osnovnim zakonitostima robno-novčane privrede, tržištem i mehanizmom njegovog funkcionisanja, državnim intervencionizmom, ekonomskom politikom države, savremenim ekonomskim procesima, s osvrtom na globalizaciju, ekonomski rast i konkurentnost.

Knjiga je prvenstveno namijenjena studentima Ekonomskog fakulteta Brčko, kao i studentima ostalih fakulteta na kojima se izučavaju ekonomske nauke, kao nastavno sredstvo (udžbenik), ali i svim zainteresovanim za detaljnije upoznavanje mehanizama funkcionisanja savremenih tržišnih privreda s mikroekonomskog i makroekonomskog aspekta.

Brčko, februar 2019. godine

Autorica

Izvod iz recenzije prof.dr Hamida Alibašića

Udžbenik Osnovi ekonomije autorice Doc.dr Lejle Terzić predstavlja stručno, originalno, zanimljivo i sistematično djelo kojim su obuhvaćeni svi relevantni dijelovi ekonomije, a izloženo gradivo u udžbeniku je jasno i naučno-utemeljeno. Autorica je ostvarila visoku profesionalnost s aspekta strukturiranja svih poglavlja u udžbeniku i stila pisanja. Tekst knjige je napisan jasnim i razumljivim jezikom. Udžbenik je upotpunjen i s mnogobrojnim grafikonima i tabelama, a autorica se koristila savremenim naučnoistraživačkim metodama.

Obrađena poglavlja u knjizi su interesantna i edukativna, zahvaljujući dugogodišnjem naučnom i pedagoškom iskustvu autorice. Problematika knjige je savremena i aktuelna, shodno značaju razumijevanja ekonomije i savremenih ekonomskih procesa. U skladu s analiziranom problematikom, sva poglavlja i podpoglavlja u knjizi obrađena su na kvalitetan način. Predmetna građa knjige cjelovito je obrađena i pruža čitaocima kvalitetne temelje za shvatanje ekonomije. Svi grafički i tabelarni primjeri u knjizi su jasno i slikovito prikazani, te adekvatno predstavljeni u određenim poglavljima i podpoglavljima knjige, što omogućuje razumljiv pregled cjelishodnog teorijskog okvira. Uz obrađenu tematiku vezanu za mikroekonomski i makroekonomski segment ekonomije, udžbenik utemeljuje i najnovije dimenzije savremenih ekonomskih procesa u današnjim uslovima globalizacije.

U udžbeniku su prikazana najvažnija poglavlja i podpoglavlja čiji sadržaj prikazuje ključne preduslove za uspješno razumijevanje ekonomije. Edukativne i metodičke vrijednosti udžbenika potvrđuju se i kroz sistematičnost obrade pojedinih područja ekonomije. Shodno tome, knjiga predstavlja dragocjeno naučno djelo za cjelokupnu akademsku zajednicu. Zbog svega navedenog, dajem pozitivnu recenziju i sa zadovoljstvom preporučujem objavljivanje udžbenika Osnovi ekonomije autorice dr Lejle Terzić, docenta na Ekonomskom fakultetu Brčko.

Recenzent

Prof. dr Hamid Alibašić

Izvod iz recenzije prof.dr Gorana Popovića

Udžbenik pod naslovom *Osnovi ekonomije* autora dr Lejle Terzić, docenta na Ekonomskom fakultetu Brčko predstavlja originalno, stručno, sistematično, interesantno i sveobuhvatno djelo kojim su obrađeni svi značajni segmenti ekonomije. Udžbenik obuhvata sve relevantne tematske jedinice koje su determinisane predmetom izučavanja naučno-nastavne discipline Osnovi ekonomije. Prvenstveno, udžbenik je namijenjen studentima ekonomskih, ali i drugih fakulteta gdje se izučava ova naučno-nastavna disciplina.

Dr Lejla Terzić, docent na Ekonomskom fakultetu u Brčkom, je postigla visoku profesionalnost u pogledu strukturiranja sadržaja svih poglavlja u udžbeniku, stila pisanja i izvođenja zaključaka. Autorica je, u skladu sa svojim naučnim i stručnim opredjeljenjima, na originalan, sistematičan, jednostavan i veoma zanimljiv način, obradila sve značajne segmente ekonomije. Tekst udžbenika je napisan modernim stilom, jasnim i razumljivim jezikom, pri čemu se autorica koristila različitim naučno-istraživačkim metodama. Udžbenik je obogaćen i s brojnim grafičkim prikazima i tabelama. Naslov udžbenika u potpunosti održava sadržaj i svrhu. Obradene teme u udžbeniku su interesantne i poučne, pri čemu je autorici pomoglo dugogodišnje naučno, ali i pedagoško iskustvo.

Problematika udžbenika je savremena i aktuelna, shodno važnosti ekonomije ali i zbog sve više prisutnog fenomena globalizacije. Uzimajući u obzir značaj razumijevanja ekonomije za svaku nacionalnu privredu i postizanje blagostanja u društvu, predmetno djelo prvenstveno predstavlja nezaobilazan nastavni materijal, ali može poslužiti i poslovnoj zajednici.

Skladno analiziranoj problematici, sva poglavlja i podpoglavlja u udžbeniku obrađena su kvalitetno, što je vidljivo iz jasnoće razmišljanja autorice, a uspješno se prenosi i na čitaoca. Predmetna građa sveobuhvatno je obrađena, te kao takva, daje čitaocu kvalitetne osnove za razumijevanje ekonomije. Sve grafičke ilustracije u knjizi ispravno su i jasno prikazane, te primjereno postavljene u tačno odabranim poglavljima i podpoglavljima, što čitatelju daje jasan pregled sveobuhvatnog teorijskog okvira.

Udžbenik Osnovi ekonomije od autorice Doc.dr Lejle Terzić predstavlja naučno složenu, i prije svega, sadržajno povezanu cjelinu. Tekst knjige je naučno utemeljen, jasan i jezgrovit. Na kraju, potrebno je pohvaliti motive za izradu ovog djela. Očigledno je, da je rad na pisanju Osnova ekonomije zahtijevao veliku ličnu energiju, ali i dovoljne količine naučnih izvora i drugih podataka. Autorica se odvažila i realizovala jedno vrijedno naučno djelo koje će zbog svega navedenog obogatiti naučni fundus Brčko Distrikta, Republike Srpske, Bosne i Hercegovine, ali i zemalja u okruženju. Zbog navedenih osobina udžbenika, ali i drugih koristi za akademsku zajednicu udžbeniku Osnovi ekonomije od autorice Doc.dr Lejle Terzić dajem pozitivnu recenziju.

Recenzent

Prof. dr Goran Popović

Bilješke o autorici

Dr Lejla Terzić je docent na Ekonomskom fakultetu Brčko Univerziteta u Istočnom Sarajevu na užoj naučnoj oblasti Teorijska ekonomija. Rođena je u Brčkom 27.06.1982. godine. Diplomirala je na Ekonomskom fakultetu u Brčkom 2005. godine sa ocjenom deset, kao prva u svojoj generaciji. Iste godine završila je obuku za medijatora u organizaciji Office of the High Representative (OHR) Brčko & Drouin Learning Solutions. Postdiplomske studije upisala je 2005. godine na Ekonomskom fakultetu u Brčkom. Položila je sve predmete predviđene nastavnim planom i programom sa prosječnom ocjenom 10. Magistrirala je 2008. godine na Ekonomskom fakultetu u Brčkom, kao prvi postdiplomac. Doktorsku disertaciju pod nazivom: "Konkurentnost privreda zemalja u tranziciji sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu" je uspješno odbranila 28.11.2014. godine na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Tuzli i stekla naučni stepen doktor društvenih nauka iz područja ekonomije. Od 2006. godine je zaposlena je na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet Brčko. Predstavnik je Ekonomskog fakulteta Brčko u Naučnom vijeću naučno–istraživačkog Instituta Ekonomskog fakulteta Pale i član Komisije za postdiplomske studije i doktorate na Ekonomskom fakultetu Brčko. Međunarodni je recenzent istaknutog časopisa Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia, (Warszawa, Poland). Objavila je veći broj naučnih i stručnih radova u zemlji i inostranstvu, i učestvovala na mnogim međunarodnim konferencijama i naučnim skupovima. Aktivno govori engleski jezik.

SADRŽAJ

UVOD	1
I DIO: UVOD U EKONOMIJU.....	3
1. NASTANAK I RAZVOJ EKONOMSKE MISLI I EKONOMIJE KAO NAUKE	3
1.1. Nastanak ekonomske misli u starom i srednjem vijeku	3
1.2. Merkantilisti.....	5
1.3. Fiziokrati.....	6
1.4. Engleska klasična škola	7
1.5. Marksistička škola	8
1.6. Vulgarna buržoaska ekonomija	10
1.7. Istorijska škola	11
1.8. Subjektivna teorija vrijednosti.....	12
1.9. Maršalijanska škola	15
1.10. Angloamerička škola državnog kapitalizma.....	17
2. SAVREMENA EKONOMSKA TEORIJA	19
2.1. Kejnzijizam	19
2.2. Neokejnzijizam	20
2.2.1. Nastanak novog kejnzijizma	21
2.2.2. Obilježja novog kejnzijizma	22
2.2.3. Razvoj novog kejnzijizma	23
2.2.4. Savremena ekonomska teorija s aspekta novog kejnzijizma ..	25
2.3. Teorija imperfektne (nesavršene) konkurencije	28

2.4. Ekonomika blagostanja.....	28
2.5. Neoklasična sinteza	29
2.5.1. Nastanak i razvoj neoklasične sinteze	29
2.5.2. Obilježja neoklasične sinteze.....	31
2.5.3. Uloga i značaj neoklasične sinteze	33
2.6. Institucionalizam	35
2.7. Teorija igara.....	35
2.7.1. Pojam i historijski razvoj teorije igara.....	35
2.7.2. Obilježja teorije igara	37
2.7.3. Koncepti teorije igara u ekonomiji	39
2.7.3.1. Sekvencijalne i simultane igre	39
2.7.3.2. Igre sa nultom i promjenjivom sumom	41
2.7.3.3. Strateški potezi i kooperativne igre.....	42
2.8. Monetarizam	44
2.9. Teorija racionalnih očekivanja	45
2.9.1. Nastanak i razvoj teorije racionalnih očekivanja.....	45
2.9.2. Obilježja teorije racionalnih očekivanja	46
2.10. Radikalna ekonomska misao	48
2.11. Ekonomika ponude	49
2.12. Neorikardijanska škola	49
2.13. Bihevioristička ekonomija.....	50
2.14. Ekonomija informacija	51
3. EKONOMIJA KAO NAUKA I EKONOMSKI ZAKONI.....	53
3.1. Definisanje ekonomije kao nauke.....	53
3.2. Predmet izučavanja ekonomije kao nauke.....	55

3.3. Deset načela ekonomije	60
3.4. Metodi naučnog saznanja u ekonomiji	64
3.5. Teorijski koncept proizvodnih odnosa i proizvodnih snaga	68
3.6. Ekonomske kategorije	69
3.7. Ekonomski zakoni	70
3.7.1. Klasifikacija ekonomskih zakona	73
3.7.2. Najznačajniji ekonomski zakoni	74
3.7.2.1. Zakon srazmjernog rasporeda ukupnog društvenog fonda rada na različite djelatnosti	76
3.7.2.2. Zakon vrijednosti	77
3.7.2.3. Zakon ponude i tražnje	78
3.7.2.4. Zakon tendencijskog pada opšte profitne stope	79
3.7.2.5. Zakon koncentracije i centralizacije kapitala	80
4. EKONOMSKI SISTEM	82
4.1. Pojam i dimenzije ekonomskog sistema	82
4.2. Ciljevi ekonomskih sistema	84
4.3. Elementi ekonomskog sistema	86
4.4. Klasifikacija ekonomskih sistema	87
II DIO: MIKROEKONOMIJA	90
5. TEORIJA GRANIČNE KORISNOSTI I POTROŠAČKI IZBOR	90
5.1. Ukupna i granična korisnost	90
5.2. Potrošačeva ravnoteža i potrošačev višak	94
5.3. Krivulja indiferencije i linija budžeta	97
6. TRŽIŠNA POTRAŽNJA	102

6.1. Pojam i determinante tržišne potražnje	102
6.2. Izvođenje krivulje potražnje	104
6.3. Elastičnost potražnje	106
6.3.1. Cjenovna elastičnost potražnje	106
6.3.2. Dohodovna elastičnost potražnje	108
6.3.3. Unakrsna elastičnost potražnje	109
7. TRŽIŠNA PONUDA	111
7.1. Pojam i determinante tržišne ponude	111
7.2. Izvođenje krivulje ponude	111
7.3. Cjenovna elastičnost ponude	115
7.4. Proizvođačev višak	116
8. TRŽIŠTE	120
8.1. Potrebe i dobra – Teorijski aspekti	120
8.2. Pojam i klasifikacija tržišta	121
8.3. Funkcije tržišta	124
8.4. Vrste tržišnih struktura	125
8.5. Tržišni mehanizam i tržišna ravnoteža	127
9. PREDUZEĆA KAO OBLICI PROFITNIH ORGANIZACIJA .	130
9.1. Pojam i osnovna obilježja preduzeća	130
9.2. Vrste preduzeća	132
9.3. Ekonomska načela uspješnosti poslovanja preduzeća	137
10. PROCES PROIZVODNJE I PROIZVODNA FUNKCIJA	141
10.1. Proces proizvodnje i obilježja proizvodne funkcije	141
10.2. Izokvanta	146
10.3. Reprodukcija i proces proizvodnje	148

11. TEORIJA TROŠKOVA	151
11.1. Pojam i vrste troškova	151
11.2. Kratkoročni troškovi.....	152
11.3. Dugoročni troškovi	156
12. TEORIJA NESAVRŠENE KONKURENCIJE	158
12.1. Monopol.....	158
12.1.1. Ravnoteža monopola u kratkom roku	160
12.1.2. Ravnoteža monopola u dugom roku	161
12.2. Klasifikacija monopola.....	163
12.3. Oblici monopola	165
12.4. Oblici antimonopolske politike	166
12.4.1. Regulacija monopola i mjerenje monopolske moći	168
12.4.1.1. Značaj regulacije monopola	169
12.4.1.2. Mjerenje monopolske moći.....	170
12.5. Oligopol	171
12.6. Modeli oligopola.....	174
13. TEORIJA SAVRŠENE (POTPUNE) KONKURENCIJE	178
13.1. Pojam i pretpostavke savršene konkurencije.....	178
13.2. Kratkoročna ravnoteža na tržištu savršene konkurencije	179
13.3. Dugoročna ravnoteža preduzeća na tržištu savršene konkurencije	181
14. DOHOCI I DETERMINISANJE CIJENA ČINILACA PROIZVODNJE.....	185
14.1. Teorija raspodjele i teorija cijena	185
14.2. Konkurentna tržišta činilaca proizvodnje	187

14.3. Dohoci po osnovu vlasništva.....	192
15. KAPITAL I PROFIT	198
15.1. Kružno kretanje kapitala.....	198
15.2. Industrijski kapital i industrijski profit	199
15.3. Trgovački kapital i trgovački profit.....	200
15.4. Zajmovni kapital i kamata	203
15.5. Akcijski kapital i dividenda.....	205
15.6. Zemljišni kapital i rente	207
III DIO: MAKROEKONOMIJA	209
16. PREDMET, CILJEVI I INSTRUMENTI MAKROEKONOMIJE	209
16.1. Predmet makroekonomije.....	209
16.2. Ciljevi makroekonomije	210
16.3. Instrumenti makroekonomije.....	211
17. MAKROEKONOMSKI AGREGATI.....	213
17.1. Bruto domaći proizvod	213
17.2. Bruto nacionalni proizvod	215
17.3. Nacionalni dohodak.....	216
17.4. Ostali makroekonomski agregati	217
18. MAKROEKONOMSKA RAVNOTEŽA.....	218
18.1. Agregatna potražnja.....	218
18.2. Agregatna ponuda.....	221
18.3. Uspostavljanje makroekonomske ravnoteže	223
18.4. Model multiplikatora	224
19. POTROŠNJA I INVESTICIJE.....	228

19.1. Pojam potrošnje i štednje.....	228
19.2. Funkcije potrošnje i štednje.....	229
19.3. Sinopsis teorija funkcije potrošnje i štednje	232
19.4. Pojam i klasifikacija investicija.....	234
19.5. Uloga i determinante investicija.....	235
19.6. Potrošnja i investicije kao determinante nacionalnog dohotka .	237
19.7. Paradoks štedljivosti.....	239
19.8. Inflacioni i deflacioni jaz.....	240
20. NOVAC I FUNKCIJE NOVCA.....	242
20.1. Nastanak novca.....	242
20.2. Pojavni oblici novca	243
20.3. Funkcije novca.....	246
20.4. Potrebna količina novca u robnom prometu.....	249
21. MONETARNI SISTEM I POLITIKA.....	251
21. 1. Pojam i razvoj monetarnih sistema.....	251
21.2. Pojam monetarno- kreditne politike	252
21.3. Instrumenti monetarno-kreditne politike	253
21.4. Novčana masa i monetarni agregati.....	255
22. DRŽAVNI INTERVENCIONIZAM I DUGOROČNO PLANIRANJE RAZVOJA PRIVREDE.....	259
22.1. Nastanak i razvoj doktrine državnog intervencionizma	259
22.2. Uloga i značaj državnog intervencionalizma u dugoročnom planiranju razvoja privrede.....	261
22.3. Ekonomska politika i državni intervencionizam	263
22.4. Nacionalni dohodak i stopa akumulacije.....	267

22.5. Oblici državnog intervencionizma i dugoročno planiranje razvoja privrede.....	269
22.6. Razlozi za primjenu državnog intervencionizma	273
22.6.1. Privredni ciklusi.....	274
22.6.2. Javna dobra i eksterni efekti	276
22.6.3. Asimetrične informacije i monopoli.....	281
23. INFLACIJA I STABILNOST CIJENA	283
23.1. Pojam i vrste inflacije	283
23.2. Savremena teorija inflacije	285
23.3. Posljedice direktnog i indirektnog djelovanja inflacije	289
23.4. Inflacija i nezaposlenost	290
23.5. Antiinflaciona politika.....	293
24. DEVIZNI KURSEVI I MEĐUNARODNI FINANSIJSKI SISTEM.....	295
24.1. Pojam i vrste deviznih kurseva.....	295
24.2. Međunarodni finansijski sistem i institucije.....	299
24.2.1. Pojam i specifičnosti međunarodnog finansijskog sistema	299
24.2.2. Međunarodni monetarni fond	302
24.2.3. Grupa Svjetske banke	304
24.2.3.1. Međunarodna banka za obnovu i razvoj	305
24.2.3.2. Međunarodna finansijska korporacija.....	306
24.2.3.3. Međunarodno udruženje za razvoj.....	307
24.2.3.4. Multilateralna agencija za garantovanje investicija	308
24.2.3.5. Međunarodni centar za rješavanje spornih investicija	309
25. GLOBALIZACIJA I SAVREMENI EKONOMSKI PROCESI	311

25.1. Pojam i specifičnosti globalizacije	311
25.2. Transnacionalne kompanije kao nosioci globalizacije	313
25.3. Novi svjetski poredak	316
25.4. Neoliberalni institucionalizam.....	317
25.5. Pregled kritika neoliberalne koncepcije tranzicije i konkurentnosti	320
26. TEORIJE I MODELI EKONOMSKOG RASTA	331
26.1. Pojam i odrednice ekonomskog rasta	331
26.2. Teorije ekonomskog rasta.....	334
26.3. Modeli ekonomskog rasta.....	336
27. TEORIJSKI ASPEKTI KONKURENTNOSTI.....	338
27.1. Uloga i značaj konkurentnosti u ekonomskoj misli.....	338
27.2. Pojam i značenje konkurentnosti	340
27.3. Koncepcija konkurentske prednosti država	343
27.4. Značaj različitih pristupa konkurentnosti	346
LITERATURA	351